

of each, both the philologist and the specialist of a certain domain of scientific knowledge, for the quality and richness of the lexical composition of the professional solas as well as modern Ukrainian literary language in general.

The article founds the relevance of the problem of word and terminology creation for the modern Ukrainian literary language, as well as for professional sublanguages. An attempt was made to consider the processes of derivation through the prism of historical experience and contemporary realities, in particular the attitude of student youth to lexical innovations. The importance of cooperation of specialists in subject areas with linguists is emphasized. Only then the professional sublanguages will have “perfectly” developed system of terms.

The theme of new breed in the language is interesting and promising. It can not be developed

УДК 81'32.2:811.12.2(043.5)

КУЛЬЧИЦЬКИЙ Віктор, РЯБОКУЧМА Тетяна

ХАРАКТЕРИСТИКА І ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ У СЛОВОТВОРЕННІ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена розгляду семантичних категорій в словотворі сучасної німецької мови. У ній розкривається суть цих категорій та їх значення при творенні нових слів. Автор підтверджує думку більшості вчених про існування наведених категорій і показує їхній універсальний характер і семантичну природу.

Ключові слова: семантичні категорії, префікси, напівпрефікси, локалізація, синтез, словотворення, модель.

Вступ. Дослідження семантичних категорій у сучасній німецькій мові на єдиному семантичному підґрунті стало можливим після запровадження до практики мовного аналізу поняття «семантична ніша» та усвідомлення факту асиметрії форми і змісту на рівні словотвірної моделі. Наступним кроком у цьому напрямку став висновок про доцільність об'єднання однотипних «семантичних ніш» у «словникові блоки». Термін «словниковий блок» і методика «словникових блоків» успішно застосовуються для вирішення практичних завдань словотвірної аналізу й дотепер, причому головним наслідком їх послідовного застосування можна вважати визнання принципової можливості виділення неабияких семантичних угруповань похідних слів різної морфологічної структури, позначених терміном «семантична модель».

Аналіз досліджень і публікацій. Історія загальної теорії словотворення німецької мови сягнула двохсотрічного рубежу. Кількість фундаментальних досліджень (Г. Пауль, В. Вільманс, В. Мотч, М. Д. Степанова, Г. Велльманн, І Барц, І Кюнгольд, Й. Ербен), розділів у працях загальнолінгвістичної спрямованості, (О.В. Бондарко, О.В. Розен, І. Я. Харитоновна, Ш. Ульман та ін.), розвідок у збір-

within one article. The purpose of this paper is to attract the attention of researchers to the need for “artificial” creation of terms, as well as streamlining the process of borrowing in the Ukrainian language. We see the future in a comprehensive study of the mechanisms of creation of neologisms, justification of the expediency of such work, as well as the application of the theory in practice. Students, being future specialists, must realize the importance of terminological work for the advancement of the meta-language of their specialty as well as the Ukrainian literary language in general. And they are to participate directly in it for the future.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2018

никах наукових праць та мовознавчій періодиці (Р. З. Мурясов, В. В. Клімов, О. Н. Сінкевич, П. С. Спічер, П. фон. Поленц, Г. Ортнер, Л. Ортнер, К. Бальдінгер) постійно зростає, проте інтерес до словотвірної проблематики в германістиці не послаблюється. Основною причиною такої тенденції є прагнення розробити методикку словотвірної аналізу, яка дала б можливість відтворити специфіку свого об'єкта у всій повноті його проявів, у цілісності складних ієрархічних стосунків між його складовими частинами та елементами суміжних мовних рівнів, а головне, звести в систему величезне розмаїття поодиноких фактів.

Постановка проблеми. Співіснування різних концепцій свідчить про те, що пошук теорії, здатної забезпечити максимально повне і точне відтворення та моделювання свого об'єкта, не завершено. Як і раніше, поза межами фундаментальних праць зі словотвору залишаються так звані “оказіональні” слова, що виникають за високопродуктивними зразками, але не фіксуються словниками. Їх іменують не зовсім вдалим терміном “потенційні слова”. А тим часом такі словотвірні одиниці за чисельністю ненабагато поступаються словотвірним одиницям зі словниковим статусом.

1. Категорія локативності (просторово-спрямувальної орієнтації). Ця категорія представлена в словотворенні іменника та прикметника суфіксами *-at, -e, -ei/ -erei, -er, -isch, -arium/ -erium/ -orium*, напівсуфіксами *-amt, -heim, -hof, -lokal, -statt* та другими частотними компонентами *-drom, -haus, -platz, -stelle, -stätte, -nah, -weit*, у детермінативному словоскладанні іменника: *Giebelzimmer, Kopfschuß*, а також у похідних іменниках з напівпрефіксами *ab- auf-, aus-, durch-, ein-, hinter-, nach-, über-, um-, unter-, vor-, zu-, zwischen-*: *Abschaum, Einsaat, Durchreise, Hintertür, Nachhut, Unterarm, Voralpen* тощо. Найуживанішим словотвірним засобом вираження категорії локативності у сфері іменника та прикметника залишаються топонімічні словотвірні моделі.

Локалізація дієслівної семантики здійснюється через характеристику розгортання дії відносно об'єктів, що є або безпосередніми її «учасниками» (актантами), або «втягнуті» в її «силове поле».

Залежно від семантики твірного дієслова форманти просторово-спрямувальної орієнтації можуть лише фіксувати просторове «розташування» дії стосовно її зовнішніх «орієнтирів» (*abstehen, beiblieben, davorliegen, nachsitzen*) або ж виражають напрямки переміщень чи руху об'єктів (*abnehmen, beilegen, davorlegen, nachkommen*). Перша група дериватів малочисельна як у зв'язку з невеликою кількістю дієслів статичного положення предметів у просторі, так і з огляду на основну категорійну сутність дієслова: оформлення та презентацію плинності понять у часі, «часової» складової предметів матеріального світу, що не існують жодним іншим чином, як лише в просторі та часі. Тому категорія локативності у вербальній семантиці, здебільшого трансформується в спрямувальні або векторні значення, що виражаються однією з найрозгалуженіших систем словотворчих засобів, до якої входить близько 104 локальних займенниково-прислівникових, прийменниково-прислівникових та прислівникових компонентів. Основні різновиди об'єктноорієнтованих спрямувальних значень дієслова, що реалізуються словотвірними засобами, зображені на сх. 1-4:

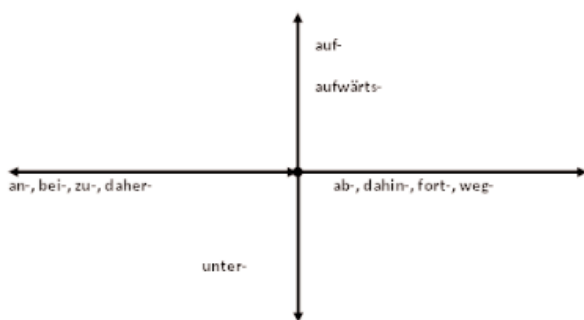

Схема 1. Основні словотворчі засоби спрямувальної орієнтації дії стосовно об'єкта будь-якої фізичної форми

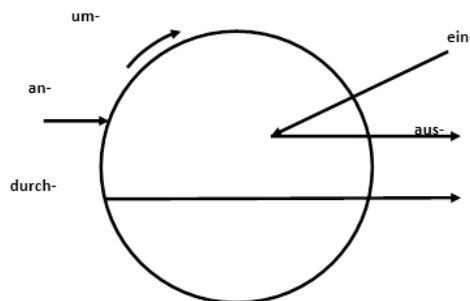

Схема 2. Основні словотворчі засоби спрямувальної орієнтації дії стосовно об'єкта сферичної або об'ємної форми

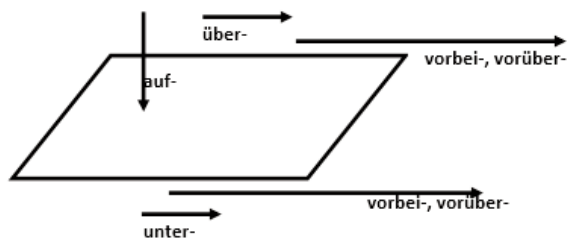

Схема 3. Основні словотворчі засоби спрямувальної орієнтації дії стосовно об'єкта площинної форми

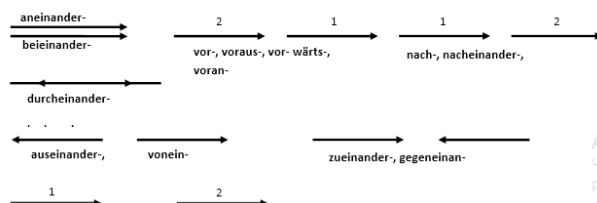

Схема 4. Основні словотворчі засоби спрямувальної орієнтації двох або більше об'єктів стосовно один одного

Отже, сучасна німецька мова має у своєму розпорядженні словотворчі засоби просторово-спрямувальної орієнтації руху або дії з універсальною сполучуваністю на об'єкти будь-яких фізичних якостей (сх. 1), та словотворчі засоби сферичної (сх. 2), площинної (сх. 3) і взаємної (сх. 4) просторової орієнтації. На цю опорну схему «накладається» система суб'єктноорієнтованих просторово-спрямувальних значень, які співвідносять розгортання руху з позицією суб'єкта мовлення у просторі й представлені двома різновидами: «у напрямку до суб'єкта» (*her-*) та «у напрямку від суб'єкта» (*hin-*).

Поєднуючись зі словотворчими засобами об'єктної орієнтації, а також компонентами *her* та *hin*, прислівник *da* надає відповідним словотвірним конструкціям вказівно-уточнювального

значення, створює ефект присутності під час розгортання дії, робить її наочнішою і ближчою для сприймання та осмислення (Кульчицький, 2009).

Значення локативності виражається також деякими відіменниковими дієсловами-конверсивами: *campen, lagern, schultern, speichern, zelten* тощо.

2. Категорія темпоральності (часової співвіднесеності). На словотвірному рівні вона спостерігається у двох основних різновидах:

- а) власне часове значення;
- б) таксисне значення.

Термін «таксис», уведений у практику лінгвістичних досліджень Р. Якобсоном, Ю.С. Масловим, Л.В. Бондарко, вживається в інтерпретації представників функціональної граматики (Бондарко, 1991).

Перший різновид категорії темпоральності виражається похідними прикметниками з суфіксами *ig, -lich*: *vierstündig, monatlich, jährlich*, іменниками з префіксом *-ur*: *das Urland, der Urklang, das Urmanuskript*, детермінативними субстантивними композитами типу *der Abendhimmel, die Morgenstunde*. Чільна роль належить цьому способу розбудови або уточнення основної семантики у словотворенні дієслова, ономасіологічна сутність якого якнайтісніше пов'язана з часовою характеристикою. Категорія темпоральності трансформується в значенні дієслова в категорію фазності, тобто градації дії за певними часовими відрізками її розгортання, що втілюється в таких словотвірних значеннях дієслова:

а) настання дії (моделі з префіксами *er-, ent-*, напівпрефіксами *an-, auf-*, прислівниковим компонентом *los-*);

б) курсивності, тобто перманентного, розгортання дії, що триває, чи процесу (дієслова з прислівниковими компонентами *fort-, hin-, dahin-, daher-, weiter-*, віддієслівні похідні слова з префіксом *be-*, напівпрефіксом *an-*);

в) ітеративності / повторюваності дії (дієслова з суфіксами *-el(n), -er(n)*, префіксом *re-*, прислівниковим компонентом *wieder-*);

г) результативності (дієслова з префіксами *ent-, er-, ver-, zer-*), напівпрефіксами *ab-, auf-, aus-, durch-, ein-, um-, zu-*, прислівниково-займенниковими комплексами *herab-, heraus-, herunter-*, складні дієслова з першим компонентом-прикметником, у яких значення результативності супроводжується значенням якісної характеристики дії: *blankbohnern, freischaufeln, totschiweigen*. Дієслова з префіксами *ver-, zer-* передають значення негативного результату дії.

У дієслів-конверсивів, що утворилися від найменувань часових понять, темпоральне значення твірного іменника трансформується в значення початку, наставання певного часового від-

тинку або явища природи, порівняйте: *herbsten, weihnachten, lenzen, regnen, wetterleuchten* тощо.

Категорія темпоральності притаманна і деяким віддієслівним дериватам. Так, похідні віддієслівні іменники з суфіксом *-ei/-elei/-erei* набувають значення ітеративності: *die Räsioniererei* → *ständiges Räsionieren*; *die Schimpferei* → *fortwährendes Schimpfen*. Те ж стосується й віддієслівних префіксально-суфіксальних іменників, що виникають за моделлю *Ge-...-ø*; *Ge...-e*: *das Gedenke, das Gepfiffel, das Geburr*.

Віддієслівні іменники-конверсиви з усиченою дієслівною фіналлю отримують значення результативності або одномоментності, що полегшує їх подальшу семантичну еволюцію в предметні назви, субстантивовані інфінітиви реалізують значення курсивності або континуальної дії, не обмеженої в часі.

Таксисні значення передаються дієслівними лексемами з напівпрефіксами *nach-* та прислівниковими компонентами *nachher-, voraus-, vorher-*, а також *vor-*, похідними іменниками та прикметниками з напівпрефіксами *nach-, vor-*: *die Vorfreude, das Nachgefühl, das Nachgefecht*.

3. Категорія відповідності/невідповідності нормі, яка позначається похідними прикметниками з префіксами *ent-, miß-, pseudo-*, напівпрефіксами *über-, unter-, wohl-*, напівсуфіксами *-gemäß-, -gerecht-, -getreu-*, другим частотним компонентом *würdig*, а також іменниками з префіксами *dis-, irr-, miß-*, напівпрефіксами *über-, unter-, anbei-, after-, fehl-*, першими частотними компонентами *normal-, quer-*. У словотворенні дієслова відповідність / невідповідність нормі сигналізують похідні слова з префіксами *irre-, miß-*, напівпрефіксами *über-, unter-*, першими частотними компонентами *falsch-, fehl-, gut-, quer-, richtig-, schlecht-, schief-, wohl-*.

4. Категорія компаративності (порівняльної характеристики). Ця категорія представлена в конверсії при відіменниковому словотворенні дієслів: *äffen, bibern, hamstern, lurchen*, а також у похідних прикметниках з суфіксами *-haft-, -ig-, -isch*: *duckmäuserhaft, bockig, äffisch*; напівсуфіксами *-artig-, -ähnlich*: *breiartig, samenkapselähnlich*; другими частотними компонентами *-gleich-, -groß-, -klein*: *lianengleich*, у детермінативному словоскладанні іменників та прикметників: *knochenhart, bienenfleißig, Spatzenstimme, Veilchenaugen*; у дієсловах із суфіксами *-el(n), -ier(en), -isier(en)*: *französeln, sächseln, goethisieren*. Різновидом категорії компаративності можна вважати словотвірне значення відіменникових дериватів з суфіксами *-ei/-erei/-elei*, що проявляється й у лексикографічному тлумаченні їхньої семантики, порівняйте: *die Flegelei* → *flegelhaftes Benehmen*; *die Rüpelei* → *rüpelhaftes*

Benehmen; die Duckmäuserei → *die Art, das Verhalten eines Duckmäusers*.

5. Категорія процесової характеристики предметів або осіб – одна з провідних семантичних «рубрик» віддієслівного словотворення. На словотвірному рівні вона втілюється у двох різновидах:

а) характеристиці предметів чи осіб за їхньою здатністю до виконання дії;

б) характеристиці предметів або осіб за здатністю бути об'єктом дії. Перший різновид значення процесної характеристики виражається віддієслівними прикметниками з суфіксом *-d* (на основі словосполучень), *-haft, -ig, -isch, -lich, -sam, -selig*: *flügelschlagend, plapperhaft, bissig, angeberisch, förderlich, folgsam, redselig*; напівсуфіксами *-fähig, -freudig*: *kombinationsfähig, gebefreudig*; конверсійною моделлю ад'єктивації дієприкметників I: *abstoßend, verletzend*; моделлю детермінативного словоскладання іменників та прикметників з першим компонентом дієсловом: *die Hängematte, die Stehlampe, redegewandt, schreibkundig*.

Процесову характеристику предметів або осіб за їхньою здатністю бути об'єктом дії позначають віддієслівні прикметники з суфіксами *-bar, -ig, -lich, -sam*: *biegbar, zulässig, faßlich, einprägsam*, запозиченим суфіксом *-abel/-ibel*: *disputabel, korrigibel*, відіменникові та віддієслівні словотвірні конструкції з напівсуфіксами *-wert, -würdig, -freundlich*: *überdenkenswert, gestaltungswürdig, reparaturfreundlich*; дьузими частотними компонентами *-fest, -hart, -sicher*: *rutschfest, rauchhart, gleitsicher*.

Значення процесної характеристики в семантиці похідних прикметників часто супроводжується оцінними конотаціями – позитивними (деривати з суфіксами *-bar, -sam*, напівсуфіксами *-freundlich, -wert, -würdig*) або негативними (вторинні найменування з суфіксами *-haft, -isch*).

Особливим різновидом категорії процесової характеристики предметів або осіб є значення агенса та пацієнса, на вираженні котрих спеціалізуються деякі словотвірчі форманти. «Ядро» засобів реалізації значення агентивності формується моделями віддієслівного словотворення з суфіксами *-er/-ler, -macher, -ant, -ent, -eur, -ist, -or/-ator*: *der Denker, der Gewinnler, der Redner, der Rätselmacher, der Gratulant, der Deponent, der Destillateur, der Komponist, der Rationalisator, der Solist*; субстантивованими прикметниками та дієприкметниками, що включаються до лексикограматичного розряду осіб: *der (die) Hinaufschauende, der (die) Glückselige, der (die) Unbeugsame*. Властивостями агенса можуть наділятися і предмети, внаслідок чого виникає значення інструмента, засобу здійснення дії: *das Defroster, das Dilatator, das Depressant, der*

Leuchter, das Phonograph. Власне інструментальні значення в сучасній німецькій мові виражають похідні прикметники з суфіксами *-e, -el*: *der Hebel, die Stiege*; відіменні дієслова-конверсиви: *kranen, schiffahren, sicheln*, складні слова: *maschineschreiben, radfahren, die Handwäsche, die Gasheizung* тощо. Багато суфіксальних та напівсуфіксальних моделей регулярно поєднують значення агентивності з негативними конотаціями: *-ler, -berger, -bold, -bruder, -bulle, -ian/-jan, -rich, -hans, -suse, -trine* тощо. У семантиці таких дериватів переплітається агентивне та характерологічне значення.

Пацієнс, тобто предмет чи особа, що підлягають дії, виражається моделлю словотворення іменників з суфіксом *-ling*: *der Prüfling, der Zögling* та субстантивованими дієприкметниками II, що підводяться під лексикограматичний розряд осіб: *der Erstgeborene, die Abgesandte, die Angeklagte*.

Процесну характеристику осіб здійснюють також відіменні дієслова-конверсиви, що утворюються від назв живих істот з нейтральним стилістичним значенням, порівняйте: тощо.

6. Категорія транзитивності (об'єктної орієнтації чи об'єктної спрямованості дії) *klemptern, schmieden, tischlern*, сферою поширення котрої є всі типи дієслівного словотворення та словоскладання *formgeben, lobsagen*; суфіксація *intensifizieren, glorifizieren, systematisieren*; префіксація: *behöhnen, bezupfen, sich behakenkreuzigen*, конверсія: *schachten, stapeln, freveln, kegeln, reimen, fischen, unterrichten, bündeln, häckseln* тощо. Транзитивна функція притаманна майже всім префіксам, напівпрефіксам та першим частотним компонентам дієслова, однак ця функція є лише супутньою, підпорядкованою основному системному значенню словотвірчої моделі і, до деякої міри, похідною від нього. У зв'язку з цим, Х. Брінкман цілком слушно вважає префікс *be-* єдиним регулярним словотвірчим засобом транзитивації дієслів (Brinkmann, 1965).

Найчастіше категорія транзитивності формує семантичну структуру складних іменників з другим компонентом – віддієслівним іменем на *-ung* або *-er* порівняйте: *die Aufgaben-, Einband-, Glasfenster-, Modell-, Park-, Spielzeug-, Themen-, Tischgestaltung; der Geräte-, Lehrbuch-, Uhren-, Wäsche-, Zündholzhersteller*.

Своєрідним різновидом категорії транзитивності є позначення у формі похідного слова не лише об'єкта дії, а й її результату: предмета, явища, процесу або стану, що є наслідком цієї дії. Таке значення властиве відіменним дієсловам-конверсивам типу *fasern, knospen, krümeln, modern, rosten*, відприкметниковим дієсловам-конверсивам: *bessern, heilen, lähmen, nässen, breiten, stärken*.

7. Категорія протективності (протидії). До цього семантичного блоку належать моделі словотворення з префіксами *anti-*, *wider-*: *die Antibürgerlichkeit*, *antiniezscheanisch*, *der Widerzorn*, *widervernünftig*, напівпрефіксом *gegen-*: *der Gegenartikel*, *gegenläufig*, *gegenhalten*, а також детермінативні складні іменники й прикметники: *das Fiebermittel*, *der Korrosionsschutz*, *bombensicher*, *hitze geschützt*, *kältebeständig*, *krisenfest*, *winddicht* та складні дієслова з прислівниково-прийменниковими компонентами *dagegen-*, *zuwider-*: *dagegenstimmen*, *zuwiderlaufen*.

8. Категорія посесивності, що або віддзеркалює наявний в об'єктивній дійсності тип відношень «частина – ціле», або фіксує належність об'єкта особі на правах власності. До системи словотвірних засобів вираження категорії посесивності належать моделі словотворення прикметників з суфіксом *-lich*: *zweigliedrig*, *vogelkundlich*, напівсуфіксом *-eigen*: *archiveigen*, *institutseigen*, а також детермінативні складні іменники: *der Autoreifen*, *der Blumenstrauß*, *der Fensterrahmen*, *das Institutsgebäude*, *der Kragenrand*, *die Lehrerstimme*, *das Polizeiauto*, *die Soldatenuniform*, *der Türgriff* тощо.

9. Категорія фінальності (цільового або функціонального призначення), що широко представлена в детермінативному словоскладанні всіх частин мови: *die Bewässerungsanlage*, *der Preßhammer*, *der Schneidmesser*, *die Teigspritze*, *dienstverpflichtet*, *gesundheitsförderlich*, *wehrtauglich*, *probesitzen*, *strafversetzen*.

10. Категорія причинності, діапазон функціонування котрої обмежується лише детермінативним словоскладанням іменників та прикметників, порівняйте: *die Hochwasserkatastrophe*, *das Tränengas*, *der Weinkampf*, *frostklar*, *regennaß*, *schreckensbleich*.

11. Категорія характеристики артефактів чи природних об'єктів за їхнім речовинним складом, що умовно позначена терміном «категорія походження за субстанцією». На її основі розгортаються процеси словотворення прикметників з суфіксами *-en*, *-ern*: *metallen*, *gläsern* та детермінативного словоскладання іменників і дієприкметників II: *der Bretterzaun*, *der Lehmkloß*, *der Pappschachtel*, *der Sandstein*, *holzgeschnitzt*, *kupfergeschmieden*.

12. Категорія загальної співвіднесеності. Вона має місце в тих випадках, коли семантичне призначення похідного слова вичерпується або лише сурядним зв'язком об'єктів, ознак, дій, або ж співвіднесенням двох чи більше понять без конкретизації типу відношень, що існує між ними. Це значення властиве всім сурядним складним словам: *fließerdrücken*, *hohnlächeln*, *der Fliegerkosmonaut*, значній частині детермінативних складних слів: *das Handelsabkommen*, *die*

Sicherheitsmaßnahmen, *diensteifrig*, *kunstverständlich*, *lernbegierig*, *beschreibensmöglich*, а також прикметникам з суфіксами *-al*, *-ell*, *-isch*, *-iv*, *-lich*: *bronchial*, *experimentell*, *beruflich*, *logisch*, *innovativ*, *abschiedlich*, *cheflich*; напівсуфіксом *-mäßig*: *gartenmäßig*, *bevölkerungsmäßig*, *visionsmäßig*; другими частотними компонентами *-bezogen*, *-orientiert*: *architekturbezogen*, *projekt-*, *aktions-*, *heutebezogen*, *prozeß-*, *erzeugnisorientiert*.

Висновки. Виділені семантичні категорії є різнорідними за своєю концептуальною значущістю. Якщо відштовхуватись від розуміння їх як універсальних поняттєвих (когнітивних) сутностей, що фіксують єдність матеріального світу і єдині принципи його концептуалізації та вербалізації, то семантичну категоризацію словотвірної системи можна спростити за рахунок групування семантичних категорій в опозиційні пари: кількість (збірність, аугментативність, демінутивність) – якість (відповідність / невідповідність нормі, процесова характеристика предметів або осіб, субстанціональний речовинний склад); темпоральність – локальність; статика (орнативність, посесивність) – динаміка (транзитивність, привативність, протективність, фінальність, причинність). Самостійний функціональний статус мають семантичні категорії заперечення / контрарності, компаративності та загальної співвіднесеності, причому остання семантична категорія може зазнавати різного ступеня деталізації, залежно від цільових настанов та підходів дослідників. Біля витоків семантичних категорій знаходимо, отже, універсальні філософські категорії кількості / якості, руху / спокою, простору / часу, а розгортання дериваційних процесів, що втілюють ці категорії в мовну матерію, на словотвірному рівні відбувається з опорою на головні різновиди поняттєво-пізнавальних (когнітивних) операцій диз'юнкції (привативність), кон'юнкції (посесивність / орнативність), порівняння, зіставлення (компаративність), негачії (заперечення / контрарність), класифікації чи деталізації (відповідність / невідповідність нормі, характеристика за субстанціональним складом, процесна характеристика) дескрипції (фінальність, проективність, причинність). Одні категорії ґрунтуються на зовнішніх ознаках матеріальних явищ: формі, розмірах, субстанції, наявності / відсутності, просторових чи часових координатах, інші – на функціональних: цільовому призначенні, протективності чи транзитивності. Проте, слідування основним способам розумового пізнання світу, орієнтація на універсальні типові зовнішні чи функціональні ознаки денотата, не заперечують формування власне словотвірних ономазіологічних категорій, які вписуються в ту чи іншу семантичну категорію вищого

ступеня узагальнення, модифікують, видозмінюють її відповідно до лексико-граматичних особливостей вихідного матеріалу. По-перше, кожна семантична категорія втілюється в одній з трьох основних форм членування, дискретизації семантичного цілого на лексемному рівні – процесуальності, предметності чи ознаковості; по-друге, специфіка словотвірних семантичних категорій якраз і полягає в тому, що крім прямих аналогій з відповідними граматичними категоріями (число – збірність; темпоральність / таксис – час / аспектуальність, процесна характеристика – стан та модальність) або з семантичними ролями в межах відмінкової рамки предиката (агентив, адресат, локаль, темпораль, компаратив, об'єктив, інструменталь тощо), існують власне словотвірні модифікації вихідної семантики, котрі не вкладаються ані в схеми відмінкової граматики, ані в систему наявних граматичних категорій. Це, зокрема, значення загальної співвіднесеності, відповідності / невідповідності нормі, субстанціональної характеристики, привативності, орнативності. Слід урахувати й те, що кожна з виявлених семантичних категорій модифікується не лише відповідно до значення тієї чи іншої частини мови, а й налаштовується на ономасіологічну специфіку певного способу словотворення. Однак усі ці впливи та трансформації не в змозі зруйнувати той єдиний семантичний інваріант, той стрижень, навколо якого групуються словотвірні значення різних частин мови та різних способів деривації у всьому розмаїтті їх різновидів та модифікацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бондарко, А. В. (1991). Носитель предикативного признака. *Вопросы языкознания*, 5, 27-42.
- Кульчицкий, В. І. (2009). Проблемы теории словотворения немецкой мови. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*, 17, 136-142.
- Brinkmann, H. (1965). *Die Wortarten im Deutschen* (2 Aufl.). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

В. КУЛЬЧИЦКИЙ, Т. РЯБОКУЧМА ХАРАКТЕРИСТИКА И ОСОБЕННОСТИ СЕМАНТИЧЕСКИХ КАТЕГОРИЙ В СЛОВООБРАЗОВАНИИ СОВРЕМЕННОГО НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА

Данная статья посвящена рассмотрению семантических категорий в словообразовании современного немецкого языка. В ней раскрывается суть этих категорий, также их роль при образовании новых слов. Автор подтверждает мнение большинства ученых об существовании указанных категорий, показывает их универсальный характер и семантическую природу.

Ключевые слова: семантические категории, префиксы, полупрефиксы, локализация, синтез, словообразование, модель.

V. KULCHITSKY, T. RIABOKUCHMA CHARACTERISTICS AND PECULIARITIES OF SEMANTIC CATEGORIES IN WORD-FORMATION SYSTEM OF THE MODERN GERMAN LANGUAGE

In the article the word-formation system of the modern German language is investigated in structural and semantic, functional, nominative and communicative dimensions by means of innovative derivatives, not recorded in the dictionaries. In addition the system of word formation units with pellucid semantics, lacking in lexicological layers is covered in this research.

Key words: word formation, word innovations, nomination, communication, function, model, semantic category, text formation.

V. KULCHITSKY, T. RIABOKUCHMA CHARACTERISTICS AND PECULIARITIES OF SEMANTIC CATEGORIES IN WORD- FORMATION SYSTEM OF THE MODERN GERMAN LANGUAGE

The article is devoted to the consideration of semantic categories in word-building of the modern German language. It reveals the essence of these categories and their significance for the building of new words. The author confirms the opinion of the majority of scientists concerning the existence of the given categories and shows their universal character and semantic nature. The research was conducted on the basis of the description of "grammar derivation" only from one part of speech. Preference is given to the verb through the special syntactic and communicative significance of this part of speech, and because of insufficient survey and special verbal word formation comparing to nominal. As a result of the allocation of verbal semantic rules of word formation it is possible to create a system of exercises based on creative experiment of students. Each semantic rule is in fact an "algorithm" of the formation of similar derivative words, most of which can be not recorded in the dictionaries of modern German language, but appear (also repeatedly) in broadcasting. This fact is confirmed by many out of vocabulary, half prefixing and complex verbs. Card file of such new formations is composed during long-term work on the collection of factual material and includes approximately 2500 lexical units.

According to the above three actual issues are raised in the article, namely: study of word-formation phenomena, and models in communicative aspect in speech processes, their usage considering stylistic features of the text, communicative authors intentions, pragmatic factors and regularities of construction and development of text and speech acts. Emphasizing once more this study only points out promising ways, outlines horizons of possible directions for further analysis, which require specification and serious scientific illustration.

Note that the research is made on the materials of written texts and not on the materials of processes of verbal speech. We start from the point that the text is a materialization of speech processes, during which nominative, cognitive and communication operations are an essential background for successful communication.

Стаття надійшла до редакції 6. 11. 2018